

MOKYMOSI GAIRĖS ES VERTYBĖS

Modulį apie ES vertybes sudaro **trys dalys**.

Pradedama žaidimu „Kvartetas“, kurio metu žaidėjai susipažįsta su ES vertybėmis ir konkrečiais pavyzdžiais, kaip ES jas užtikrina praktiškai. Mokiniais susipažinus su šiomis vertybėmis, jų paprašoma jas kritiškai apmąstyti atliekant individualią užduotį. Galiausiai jų demokratijos įgūdžiai toliau lavinami surengiant **klasės debatus**, kurių metu pasirinktinai pagrindžiamas vienas iš 16-os teiginių. Žaidimą galima žaisti ir atskirai, praleidžiant pirmąsias dvi dalis.

METODIKA	TRUKMĖ	PRIEMONĖS
Edukacinis žaidimas: ES vertybės	20 min.	- 32 kortelių rinkinys su vertybėmis kiekvienai žaidėjų grupei. Korteles reikia atspausdinti iš vienos pusės ir sukarpyti. - 30 kortelių rinkinys su faktais arba išgalvotais teiginiais kiekvienai žaidėjų grupei. Korteles reikia atspausdinti iš vienos pusės ir sukarpyti.
Individuali užduotis	10 min.	- <u>Asmeninių vertybių žemėlapis</u> kiekvienam mokiniui.
Klasės debatai	Po 10 min. kiekvienam teiginiui pagrįsti	- Kompiuteris + projektorius - <u>Pranešimas</u> - Užpildyti mokinių asmeninių vertybių žemėlapius.

TIKSLAI IR ĮGŪDŽIAI

NUSITEIKIMAS

- Moksleiviai visapusiškai susipažįsta su bendromis ES vertybėmis.

ŽINIOS

- Mokiniai sužino, kokios yra Europos Sąjungos vertybės, ir susipažįsta su kai kuriais konkrečiais pavyzdžiais, kaip ES jas užtikrina praktiškai.

ĮGŪDŽIAI

- Mokiniai susidaro savo nuomonę apie Europos Sąjungos vertybes ir
- lavina įgūdžius debatų srityje.

ETAPAI

1. ŽAIDIMAS

APLINKA

Klasė suskirstoma mažesnėmis grupėmis, pageidautina po keturis moksleivius kiekvienoje. Prireikus grupėse gali būti ir po tris arba po penkis moksleivius. Kiekviena grupė susėda prie apskrito stalo. Mokiniai žaidžia prieš kitus savo grupės narius. Kiekviena grupė gauna 32 ES vertybių korteles ir 30 faktų arba išgalvotų teiginių kortelių.

EIGA

- Grupės nariams išdalinamos ES vertybių kortelės. Jei grupę sudaro keturi žaidėjai, kiekvienas jų gauna po aštuonias korteles. Jei grupę sudaro trys arba penki žaidėjai, kai kurie iš jų gauna po papildomą kortelę. Žaidėjai savo korteles laiko rankose ir nerodo jų kitiems.
- Stalo viduryje į krūvą sudedamos užverstos 30 faktų arba išgalvotų teiginių kortelių.
- Pagrindinis žaidimo tikslas – surinkti kuo daugiau kvartetų, kurį sudaro 4 kortelės su ta pačia ES vertybe.
- Žaidimą pradeda vyriausiasis grupės narys. Jis **klausia** kito pasirinkto žaidėjo, ar šis turi **kortelę, ant kurios užrašyta konkreti ES vertybė, pavyzdžiui, solidarumas**. Klausiantis žaidėjas pats turi turėti bent vieną kortelę, ant kurios nurodyta ši ES vertybė.
 - Jei kitas žaidėjas prašomos kortelės neturi, jis apie tai pasako, ir eilė pereina žaidėjui iš kairės.
 - Jei kitas žaidėjas turi prašomą kortelę, jis traukia faktų arba išgalvotų teiginių kortelę iš krūvos stalo viduryje ir perskaito ant jos užrašytą klausimą.
 - Jei pirmasis žaidėjas atsako teisingai, kortelė, kurios jis prašė, atitenka jam. Atsakant pakanka pasakyti „taip“ arba „ne“. Jokios papildomos informacijos žaidėjui pateikti nereikia.
 - Jei žaidėjas atsako neteisingai, kortelėmis neapsikeičiama, o faktų arba išgalvotų teiginių kortelė padedama į kortelių krūvos apačią.
 - Abiem atvejais eilė toliau pereina žaidėjui iš kairės.
- Kai žaidėjas surenka keturias korteles, ant kurių nurodyta ta pati ES vertybė, jis šūkteli „kvartetas!“ ir visas keturias korteles padeda ant stalo. Šių kortelių iš jo paimti nebegalima.
- Žaidimas baigiamas, kai surenkami visi aštuoni kvartetai. Žaidimą laimi daugiausia kvartetų surinkęs mokinytis ar mokiniai.

TURINYS

Žr. dokumentą su žaidimo kortelėmis ir kortelėmis, kuriose pateikiami faktai arba išgalvoti teiginiai.

- 32-ose ES vertybių kortelėse mokiniams pristatomos aštuonios ES vertybės ir pateikiami pavyzdžiai, kaip Europos Sąjunga ir (arba) Europos Parlamentas jas praktiškai užtikrina Europos Sąjungoje ir už jos ribų. Kortelių rinkinį sudaro aštuonios temos po keturias korteles.
- Ant 30-ies kortelių su faktais arba išgalvotais teiginiais užrašyta po teisingą arba neteisingi klausimą, atitinkantį informaciją, pateikiamą vertybių kortelėse. Atsakydami į faktų arba išgalvotų teiginių kortelėse esančius klausimus, mokiniai gali remtis informacija, pateikta jų turimose ES vertybių kortelėse.

2. INDIVIDUALI UŽDUOTIS

Šio užsiėmimo tikslas – apsvarstyti kiekvieną iš vertybių ir susidaryti nuomonę. Ši užduotis padės pasiruošti klasės debatams.

APLINKA

Mokiniai sėdi prie stalo. Kiekvienas jų turi po asmeninių vertybių žemėlapij.

EIGA

Mokytojas visiems mokiniams išdalina po asmeninį vertybių žemėlapij. Tai konkrečiam mokiniui skirtas asmeninis dokumentas su jau išvardytomis ES vertybėmis ir jas apibūdinančiomis bazinėmis apibrėžtimis. Tuomet mokytojas perskaito toliau išdėstytas instrukcijas.

1. Nurodykite, ar asmeniškai pritariate šioms vertybėms

Mokytojas paprašo mokinių savarankiškai apmąstyti kiekvieną vertybę ir jos bazinę apibrėžtį.

Paklauskite savęs, ar asmeniškai pritariate šioms vertybėms. Kitaip tariant, ar (asmeniškai) sutinkate su tuo, kad kiekvienas žmogus turėtų būti laisvas, džiaugtis lygiomis teisėmis, gyventi demokratijos sąlygomis, paisyti teisinės valstybės principo, gerbti žmogaus orumą ir žmogaus teises, būti tolerantiškas ir solidarus? Pagalvokite apie tai ir apibraukite šalia kiekvienos vertybės esantį variantą „sutinku“ arba „nesutinku“, priklausomai nuo to, kokia jūsų nuomonė.

2. Surikiuokite vertybes pagal svarbą

Vertybių žemėlapio grafoje „ES prioritetai“ mokiniai surikiuoja vertybes atsižvelgdami į tai, kas, jų manymu, yra svarbiausia ES (1 – svarbiausia, 8 – mažiausiai svarbu). Kadangi tai individuali užduotis, kiekvieno moksleivio rezultatai bus skirtingi.

3. KLASĖS DEBATAI

Šio užsiėmimo tikslas – bendromis jėgomis apibrėžti (kai kurių) vertybių prasmę. Pristatyme pateikiama po 2 teiginius apie kiekvieną vertybę. Aptarti klasėje mokytojas pasirenka 2–4 teiginius, atsižvelgdamas į tai, kas įdomu mokiniams.

Pastaba: teiginiais siekiama paskatinti diskusiją apie vertybes. Jie nėra nuomonė apie vertybę.

APLINKA

Aplinka turėtų būti pritaikyta klasės diskusijai. Be to, mokiniai turėtų matyti ekrane priešais klasę rodomus teiginius.

EIGA

Toliau pateikiama diskusijos apie kiekvieną teiginį eiga.

1. PIRMASIS BALSAVIMAS

Mokytojas parodo mokiniams pasirinktą teiginį ir paprašo: „Perskaitykite teiginį. Trumpai pagalvokite ir nuspręskite, pritariate jam ar nepritariate. „Tarpinio varianto“ nėra, turite pasirinkti vieną pusę.“

Keletas svarbių pastabų:

- mokiniams gali kilti klausimų dėl teiginio. Jei įmanoma, mokytojas paaiškina, ką juo norima pasakyti;
- balsuojama intuityviai, o išsamesnis temos aptarimas vykta po balsavimo;
- teisingų ar neteisingų atsakymų nėra;
- teiginiais norima paskatinti diskusiją. Jie nėra tikros nuomonės.

Mokytojas suskaičiuoja ir užrašo balsus.

2. BENDRA DISKUSIJA

Mokytojas paprašo vieno iš mokinių paaiškinti savo nuomonę. Tuomet mokytojas paklausia moksleivių grupės, kurie iš jų pritaria, o kurie nepritaria kalbėjusiajam, ir taip pradeda grupės diskusiją. Patarimas: pirmiausia suteikus žodį mokiniui iš balsavusiųjų mažumos, galima išprovokuoti priešingai balsavusiųjų reakciją. Taip mokiniai skatinami polemizuoti.

Diskusiją veda mokytojas.

3. ANTRASIS BALSAVIMAS (PASIRINKTINAI)

Po grupės diskusijos mokytojas skelbia antrąjį balsavimą. Suskaičiavęs balsus, jis palygina pirmojo ir antrojo balsavimo rezultatus. Ar gali būti, kad kai kurie moksleiviai persigalvojo?

4. IŠVADOS

Po antrojo balsavimo mokytojas paprašo moksleivių pasitikrinti, ar jų atsakymai atitinka tai, ką jie pažymėjo savo vertybių žemėlapyje. Ar jie tebepritaria šiai vertybei? Ar dabar jie perrikiuotų vertybių sąrašą?

KELETAS PATARIMŲ, KAIP VESTI DISKUSIJĄ

- Pradėkite nurodydamas (-a) pagrindines diskusijos taisykles: klausykitės vieni kitų; kalbėkite tik sulaukę savo eilės; būkite mandagūs; nenukrypkite nuo temos; nekalbėkite per ilgai ir leiskite pasisakyti kitiems. Taip galėsite priminti taisykles vykstant diskusijai.
- Nereikškite savo nuomonės; būkite kuo neutralėsnis (-ė), jei mokiniai laikosi diskusijų taisyklių.
- Stenkitės leisti pasisakyti kuo didesniai skaičiui mokinių.
- Jeigu mokiniai iš karto nereaguoja, pakeiskite formuluotę arba atlikite „velnio advokato“ vaidmenį, užduodamas (-a) provokuojančius klausimus.
- Jeigu diskusijoje daugiausia kalba vienas mokiniš, pabandykite jį pertraukti, mandagiai pateikite jo arba jos teiginių santrauką ir leiskite pasisakyti kitam mokiniui, pvz., paklausdamas (-a), kurie mokiniai pritaria arba nepritaria ką tik išsakytiems teiginiams.
- Jeigu mokiniš nukrypsta nuo temos, pertraukite jį ir paprašykite laikytis pagrindinės diskusijų temos. Toks elgesys gali pasirodyti nemandagus, bet kiti mokiniai greičiausiai bus dėkingi

TURINYS

Teiginiai pateikiami šiam moduliui skirtame pristatyme. Pakartojami tie patys teiginiai, juos papildžius tam tikra informacija.

ATSAKOMYBĖS RIBOJIMAS

Čia naudojamais teiginiais siekiama paskatinti klasės diskusiją apie Europos Sąjungos vertybes. Jais nėra reiškama nei nuomonė apie konkrečią vertybę, nei Europos Parlamento nuomonė.

DEMOKRATIJA

1. „Kiekvienas ES pilietis turėtų turėti teisę balsuoti ir būti išgirstas.“

Šis teiginys skatina mokinius apmąstyti pagrindinius demokratijos principus, ypač kiekvieno piliečio teisę dalyvauti priimant sprendimus balsuojant ir būti išgirstam. Europos Sąjungoje tai apima teisę balsuoti vietos ir Europos Parlamento rinkimuose, net jei pilietis gyvena kitoje valstybėje narėje. Ši teisė netaikoma nacionaliniams rinkimams, kurie reglamentuojami atskirų šalių taisyklėmis. Tačiau „būti išgirstam“ yra daugiau nei galimybė balsuoti: apmąstant šią teiginio dalį kyla klausimas, kaip piliečiai gali dalyvauti demokratijoje ir daryti įtaką sprendimams tarp rinkimų, ypač sudėtingais klausimais, kai vienas balsas gali neatspindėti visų visuomenės nuomonių. Kaip demokratinės sistemos gali užtikrinti, kad kiekvieno piliečio balsas būtų svarbus ne tik rinkimų dieną, bet ir formuojant politiką, kuri daro poveikį jų kasdieniam gyvenimui?

2. „Europos piliečiai turėtų turėti galimybę pradėti ES masto privalomus referendumus, jei tam pritaria pakankamai žmonių iš skirtingų ES šalių.“

Šiuo teiginiu mokiniai raginami apsvarstyti, ar ES piliečiai turėtų turėti teisę inicijuoti privalomus referendumus tarpvalstybiniu mastu. Juo keliamas klausimas, kaip tiesioginė demokratija gali veikti ES lygmeniu, atsižvelgiant į jos sudėtingumą ir dydį – 445 mln. piliečių 27 šalyse. Ar tokie tarpvalstybiniai referendumai galėtų sustiprinti demokratinį dalyvavimą, ar dėl jų kiltų praktinių ir politinių iššūkių?

Pasinaudokite galimybe pristatyti [Europos piliečių iniciatyvą \(EPI\)](#) – oficialią tarpvalstybinio dalyvavimo pagal ES sutartis priemonę. Jei milijonas piliečių iš bent septynių ES šalių pritaria pasiūlymui, jie gali paprašyti Europos Komisijos apsvarstyti galimybę pateikti pasiūlymą dėl naujo teisės akto konkrečiu klausimu. Tokiu atveju Komisija neprivalo imtis veiksmų, tačiau turi pagrįsti savo sprendimą. Vykstant šiam procesui sėkmingos EPI organizatoriai susitiks su Komisijos atstovais ir vėliau dalyvaus Europos Parlamento organizuojamame viešajame klausyme. Per šį klausymą, dalyvaujant Europos Parlamento nariams, Parlamentas užtikrins, kad Komisija laikytųsi tinkamo proceso ir kad jai būtų atstovaujama atitinkamu lygmeniu, kartu kviesdamas kitas institucijas ir suinteresuotuosius subjektus.

LAISVĖ

1. „Būti laisvam reiškia neturėti jokios atsakomybės“.

„Atsakomybė“ gali reikšti daugelį dalykų, pvz., būti atsakingam savo bendruomenėje, kaip antai padedant kitiems žmonėms ar savo šeimai, rūpinantis savo pagyvenusiais tėvais ar seneliais, rūpinantis savo vaikais ir kt. Plačiąja prasme tai reiškia „pilietiškumą“, pagarbų elgesį savo ir kitų atžvilgiu, viešosios infrastruktūros (pvz., kelių) tausojimą ir pan.

Jeigu visi mokiniai pritaria šiam teiginiui, galite prisiimti „velnio advokato“ vaidmenį ir paklausti, ar jų manymu, žmogus, kuris nusprendžia nedalyvauti kuriant visuomenės gerovę, turėtų teisę naudotis visais gerovės valstybės teikiamais privalumais, pvz., nemokamu mokslu, nebrangia medicinine priežiūra, gauti bedarbio pašalpą ir panašius privalumus, už kuriuos moka kiti žmonės.

2. „Žodžio laisvė reiškia, kad Europos Parlamente turi būti toleruojama diskriminuojanti ar neapykantą kurstanti kalba.“

Jei politinė partija pritaria ES vertybėms prieštaraujančiam požiūriui, pvz., diskriminacijai ar neapykantos tam tikroms žmonių grupėms kurstymui, ar tai reiškia, kad joms turi būti neleidžiama reikšti savo įsitikinimų ir kad jos turi būti pašalintos iš parlamentinių procesų?

Kai moksleiviai pasidalija savo nuomonėmis apie tą teiginį, galite paaiškinti:

a. Parlamentas savo nariams taiko griežtas elgesio normas, pagal kurias „Parlamento nariai neturi vartoti įžeidžiančios kalbos“, įskaitant šmeižikišką kalbą, neapykantą kurstančią kalbą ir diskriminacijos kurstymą. Darbo tvarkos taisyklėse taip pat nustatytos įvairios [reikalavimų nesilaikymo atveju taikytinos priemonės](#), tačiau jomis jokių būdu neribojama EP nario teisė balsuoti plenariniame posėdyje.

b. Parlamentas [labai aiškiai pasisako](#) už neapykantą kurstančių kalbų kriminalizavimą ES teisėje, kad būtų užtikrinta visuotinė apsauga visiems, ypatingą dėmesį skiriant tiksliniams asmenims ir pažeidžiamoms grupėms. Šiuo metu valstybių narių baudžiamojoje teisėje neapykantos kalba ir neapykantos nusikaltimai reglamentuojami skirtingai, o ES masto taisyklės taikomos tik tais atvejais, kai tokie nusikaltimai padaromi dėl rasės, odos spalvos, religijos, kilmės arba tautinės ar etninės kilmės.

c. Praktiškai frakcijos gali (ir turi kelias teisėkūros kadencijas) bendradarbiauti siekdamos užtikrinti, kad nariai, kurie palaiko kraštutines nuomones, nebūtų renkami eiti pareigas Parlamente (pvz., komitetų pirmininko ir Biuro nario pareigas). Parlamento nariai turi [įgaliojimų laisvę](#), o tai reiškia, kad jie gali pasirinkti, už ką balsuoti, ir nuolat renkasi riboti kraštutines idėjas ginančių grupių įtaką.

SOLIDARUMAS

1. „Prireikus ES šalys turėtų padėti viena kitai.“

Šiuo teiginiu klausiama, ar ES šalys turėtų būti solidarios su kitomis valstybėmis narėmis, patiriančiomis problemų. Ar ES turėtų būti tokia sąjunga, kurioje šalys galėtų pasitikėti vienos kitomis?

Į Sutartį dėl ES veikimo įtraukta „solidarumo sąlyga“ (222 straipsnis), kurioje nustatyta, kad *„Sąjunga ir valstybės narės veikia bendrai ir solidariai, jei kuri nors valstybė narė patirtų teroro aktą, gaivalinę nelaimę ar žmogaus sukeltą katastrofą. Sąjunga sutelkia visas savo turimas priemones, įskaitant valstybių narių jos dispozicijon perduotus karinius išteklius.“*

Šis principas buvo taikomas įvairiose situacijose. Po 2015 m. teroristinių išpuolių Paryžiuje ES šalys suteikė Prancūzijai karinę ir žvalgybinę paramą. Per COVID-19 pandemiją jos koordinavo medicininę pagalbą ir sukūrė bendrą vakcinų programą. ES civilinės saugos mechanizmas padėjo reaguoti į potvynius ir miškų gaisrus. Savo ruožtu Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonė buvo sukurta siekiant remti ekonomikos atsigavimą visose valstybėse narėse. Reaguodama į Rusijos karą prieš Ukrainą, ES taip pat rėmė pabėgėlius priimančias šalis. Iš šių pavyzdžių matyti, kad krizės metu solidarumas gali pasireikšti įvairiomis formomis.

2. „Jei ES šalis negali sumokėti savo skolų, kitos ES šalys turi padėti.“

Šiuo teiginiu moksleiviai skatinami apsvarstyti solidarumo Europos Sąjungoje reikšmę, ypač kilus ekonomikos krizei. Ar turėtų būti reikalaujama, kad valstybės narės finansiškai remtų viena kitą, jei viena iš jų susiduria su didelėmis skolos problemomis? Tai tapo svarbiausiu klausimu kilus euro zonos krizei, kai tokios šalys kaip Graikija griežtomis sąlygomis gavo finansinę paramą iš kitų ES šalių ir tarptautinių institucijų.

Dėl to kyla svarbių klausimų: ar teisinga, kad vienos šalies mokesčių mokėtojams tenka prisidėti prie kitos šalies skolų padengimo? Kita vertus, ar atsisakymas padėti galėtų kelti pavojų visos ES stabilumui – ne tik ekonominiam, bet ir srityse, kuriose bendradarbiavimas tampa vis svarbesnis, pavyzdžiui, gynybos ir saugumo? Ar tokia pagalba turėtų būti siejama su kokiais nors sąlygomis, kaip tai buvo daroma finansų krizės metu, kai finansinė parama šalims buvo susieta su griežtomis reformų programomis ir biudžeto priežiūra? Visi šie klausimai gali paskatinti platesnes diskusijas apie bendrą atsakomybę, nacionalinį suverenitetą ir ES įsikišimo ribas. Kaip reikėtų atskirti šalių ir ES atsakomybę ekonomikos srityje?

Šis klausimas reglamentuojamas Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 125 straipsnyje. Jis žinomas kaip „finansinės pagalbos neteikimo nuostata“ ir jame nustatyta, kad *„valstybė narė nėra atsakinga už kitos valstybės narės <...> įsipareigojimus, nei jų neprisiima“*.

LYGYBĖ IR NEDISKRIMINAVIMAS

1. „Europos Sąjungoje visi turi turėti lygias galimybes visose gyvenimo srityse.“

Mokytojas gali nurodyti skirtumus tarp pageidaujamos ir realios padėties. Ar visi žmonės yra lygūs ir ar reikia su visais elgtis vienodai? Pavyzdžiui, ar su marginalizuotos etninės grupės nariu teisme būtų elgiamasi sąžiningai? Ar visos moterys turi vienodas galimybes naudotis lytinėmis ir reprodukcinėmis teisėmis bei sveikatos priežiūros paslaugomis? Ar LGBTIQ+ asmenų pagrindinės teisės vienodai taikomos ir saugomos visose valstybėse narėse?

Mūsų visuomenę kiekvienoje valstybėje narėje sudaro skirtingos socialinės grupės. Reikėtų pamąstyti apie tai, kad visi esame lygūs prieš įstatymą, tačiau ar ši lygybė yra reali?

Šis teiginys atspindi Pagrindinių teisių chartijoje (kuri turi tokią pačią teisinę galią kaip ir ES sutartis), visų pirma:

- 20 straipsnyje (lygybė prieš įstatymą),
- 21 straipsnyje (nediskriminavimas)
- ir 23 straipsnyje (moterų ir vyrų lygybė).

2. „Norint ES užtikrinti tikrą lygybę, reikia įvesti (laikinas) kvotas įsisenėjusiai nelygybei pašalinti.“

Kvotos, dar vadinamos pozityviąja diskriminacija – tai praktika, kurios laikantis suteikiami ypatingi privalumai žmonėms, priklausantiems grupėms, su kuriomis kartais elgiamasi neteisingai arba kurioms nėra pakankamai atstovaujama darbo rinkoje aukštesnio lygmens pozicijose. Pavyzdžiui, daugelyje Europos šalių darbdaviams, kurie įdarbina neįgaliuosius, teikiamos finansinės paskatos. Kitas pavyzdys – ES teisėje nustatyti tikslai arba kvotos siekiant padidinti moterų skaičių bendrovių valdybose ([nuoroda](#)). Pats Parlamentas taiko lyčių ir kitas kvotas (pvz., lyčių kvotas komitetų biurams ir geografines kvotas delegacijoms) savo darbuotojų atžvilgiu. Jis taip pat ragino [persvarstyti Europos Parlamento rinkimų taisykles](#), kad į jas būtų įtrauktas šio principo taikymas.

Ar tokios priemonės turėtų būti taikomos kaip laikinos priemonės, padedančios siekti lygybės (t. y. kol lygybė taps norma)? Ar yra priežasčių, dėl kurių jos apskritai neturėtų būti taikomos?

TEISINĖ VALSTYBĖ IR TEISINGUMAS

1. „Visi nusikaltėliai turi teisę į teisingą bylos nagrinėjimą ir tinkamą gynybą“.

Pristatymo paveikslėlyje pavaizduotas Norvegijos kraštutinių dešiniųjų teroristas Anders Breivik, kuris 2011 m. liepos 22 d. Osle nužudė aštuonis žmones, o po to nušovė 69 jaunuolius vasaros stovykloje Utiojos saloje. 2012 m. rugpjūčio mėn. A. Breivikui paskelbtas apkaltinamasis nuosprendis dėl masinių žudynių ir terorizmo.

Šiuo teiginiu siekiama paskatinti diskusiją dėl teisės į teisingą bylos nagrinėjimą svarbos net kraštutiniais ir emociškai sunkiais atvejais. Ar asmenys, aiškiai padarę siaubingus nusikaltimus, vis dar turi teisę į tinkamą teisinę gynybą ir ar jie turi būti laikomi „nekaltais, kol jų kaltė neįrodyta“? Čia kyla esminių klausimų dėl teisingumo, žmogaus teisių ir teisinės valstybės: ar šios teisės yra visuotinės ir besąlyginės, ar gali būti išimčių?

Teisė į teisingą bylos nagrinėjimą ir tinkamą gynybą saugoma ES pagrindinių teisių chartijos 47 ir 48 straipsniais.

2. „ES turi užtikrinti griežtą teisinės valstybės principo laikymąsi taikydama sankcijas toms ES šalims, kurios nepalaiko teismų sistemos nepriklausomumo.“

Šiuo teiginiu keliamas klausimas, kaip ES gali reaguoti, kai valstybė narė nebeužtikrina teismų nepriklausomumo, ir tai visų pirma daro poveikį visų europiečių pagrindinėms teisėms ir vidaus rinkos veikimui. ES teisėje numatyti keli teisinės valstybės principo, kurio laikytis įsipareigoja kiekviena valstybė narė, įstojusi į Sąjungą, vykdymo užtikrinimo mechanizmai. Šiuos mechanizmus sudaro pažeidimo nagrinėjimo procedūros (kurias vykdo Europos Komisija), ES sutarties 7 straipsnyje numatytos procedūros (dėl kurių, gavus Europos Parlamento pritarimą, gali būti sustabdytos šalies balsavimo teisės) ir sąlygų mechanizmas (įtvirtintas [Reglamente \(ES\) 2020/2092](#)), pagal kurį ES gali sustabdyti ES lėšų mokėjimą, jei dėl pažeidimų kyla pavojus, kad bus padarytas poveikis ES biudžetui. Šiomis priemonėmis siekiama puoselėti bendras vertybes, kartu apsaugant Sąjungos vientisumą.

PAGARBA ŽMOGAUS TEISĖMS

1. „ES neturėtų turėti verslo santykių su režimais, kurie pažeidinėja žmogaus teises, netgi jei susitarimas būtų naudingas ES“.

ES sudaro prekybos ar kitokių susitarimų su režimais, kurie, kaip pranešama, nuolat pažeidinėja žmogaus teises. Pvz., siekdama stabdyti migraciją į Europos Sąjungą, ES sudaro susitarimus su Afrikos valstybėmis, kuriose nuolat pažeidinėjamos žmogaus teisės. Be to, kai kurie susitarimai yra būtini siekiant įsigyti tam tikrų žaliavų, kurių Europoje nėra, pvz., kobalto, naudojamo mobiliuosiuose telefonuose.

Tuo pačiu metu ES yra įsipareigojusi propaguoti žmogaus teises visame pasaulyje. Į daugumą jos prekybos ir bendradarbiavimo susitarimų įtrauktos nuostatos dėl žmogaus teisių, pagal kurias iš esmės leidžiama sustabdyti veiksmus sunkių pažeidimų atvejais. Europos Parlamentas priėmė keletą rezoliucijų, kuriose raginama griežčiau įgyvendinti šias nuostatas, ypač nuolat besikartojančių pažeidimų atvejais.

Daugiau informacijos pateikiama [Europos Komisijos puslapyje apie prekybą ir žmogaus teises](#).

2. „ES technologijų įmonėms turėtų būti draudžiama parduoti sekimo programinę įrangą vyriausybėms, kurios ją naudoja protestuotojams užtildyti“.

Šiuo teiginiu keliama etiniai ir teisiniai klausimai dėl sekimo technologijų eksporto. Žinia, kad tokios priemonės gali padėti kovoti su nusikalstamumu ar terorizmu, tačiau autoritariniai režimai gali piktnaudžiauti šiomis priemonėmis stebėdami ir persekiodami pilietinę visuomenę, žurnalistus ir protestų judėjimus.

Pagal ES eksporto kontrolės teisę, visų pirma [Dvejopo naudojimo prekių reglamentą \(nuoroda\)](#), bendrovės turi gauti leidimą prieš eksportuodamos tam tikras technologijas, kurios gali būti naudojamos tiek civiliniais, tiek kariniais tikslais, įskaitant kibernetinio stebėjimo priemones. Eksporto licencijos gali būti neišduodamos, jei esama akivaizdaus pavojaus, kad technologija gali būti naudojama vidaus represijoms arba sunkiems žmogaus teisių pažeidimams. Reglamentu taip pat skatinamas didesnis skaidrumas ir koordinavimas tarp valstybių narių vertinant tokią riziką.

Tačiau yra teigiančių, kad dėl to ES įmonės atsiduria nepalankioje padėtyje, palyginti su ES nepriklausančių šalių įmonėmis, kurioms gali būti netaikomos tokios griežtos taisyklės ir kurios gali lengviau parduoti panašias technologijas.

TOLERANCIJA IR PLIURALIZMAS

1. „Mokykloje ar darbe reikėtų leisti nešioti religinius simbolius, pvz., kryžių ar galvos apdangalą”.

Minties, sąžinės ir religijos laisvė įtvirtinta Pagrindinių teisių chartijos 10 straipsnyje. Šiuo atveju svarbu, ką mokiniai mano apie tai, ar mokykloje, ar darbo vietoje reikėtų leisti išpažinti savo religiją.

Diskusijos šiuo klausimu jau vyko arba tebevyksta keliose ES šalyse. Nedaugelyje ES šalių galioja nacionaliniu, regionų ir (arba) vietos lygmeniu taikomi teisiniai draudimai dėvėti (tam tikrus) religinius drabužius ir simbolius viešojo ir (arba) privačiojo sektoriaus darbo vietose, kitose srityse ar net visose viešosiose erdvėse. Kai kurios valstybės narės svarsto galimybę priimti tokius teisės aktus. Taigi valstybių narių praktika labai skiriasi.

Visos ES valstybės narės yra [Europos žmogaus teisių konvencijos](#), šalys. Pagal šios konvencijos 9 straipsnio 2 dalį teisė išpažinti savo religiją gali būti ribojama tik tuomet, jei tenkinamos šios sąlygos: toks apribojimas yra nustatytas teisės aktuose; toks apribojimas yra būtinas demokratinėje visuomenėje dėl neatidėliotino socialinio poreikio; toks apribojimas turi teisėtą tikslą (šie tikslai minimi tame pačiame straipsnyje); priemonės, naudojamos šiam tikslui pasiekti, yra proporcingos ir būtinos. Bylos, susijusios su tokių apribojimų taikymo sritimi ir pagrindimu, reguliariai nagrinėjamos Europos Žmogaus Teisių Teisme.

2. „Netinkami juokeliai ir komentarai draugų rate netrukdo, jeigu jų neviešinate.”

Šiuo teiginiu moksleiviai raginami pagalvoti apie atvejus, kai žmonės draugų būryje laido juokus ar komentarus, kurie gali atrodyti nekenksmingi, tačiau iš tikrųjų gali būti įžeidžiantys ar žalingi kitiems. Ar mokiniai kada nors buvo girdėję ar laidę tokius juokus? Ar jie galvojo, kad tai tik nekaltas pokštas, ar kažkas jautėsi nepatogiai?

Net tai, kas pasakojama privačiai, gali turėti įtakos mūsų suvokimui apie tam tikras grupes ir prisidėti prie diskriminacijos. Kai kas gali sakyti, kad tai yra tik žodžio laisvė, tačiau kur yra riba tarp saviraiškos ir žalos darymo kitiems?

Čia kyla svarbių klausimų dėl pagarbos, atsakomybės ir žodžių poveikio, net jei šie žodžiai ištariami tik draugų rate.

PAGARBA ŽMOGAUS ORUMUI

1. „Niekas ES neturėtų gyventi gatvėje.”

Šiuo teiginiu mokiniai skatinami pagalvoti apie benamystę ir nesaugumą dėl būsto ES. Ką reiškia užtikrinti deramą gyvenimo lygį ir kas yra atsakingas už tai, kad kiekvienas turėtų gyvenamąją vietą?

Būstas yra pagrindinis žmogaus poreikis, o [Europos socialinių teisių ramstyje](#) teigiama, kad žmonės, kuriems reikia pagalbos, turėtų gauti pastogę ir paramą. Daugelis ES šalių turi kovos su benamyste programas, tačiau daugelyje vietų padėtis tebėra sudėtinga. Ar ES turėtų labiau stengtis padėti, ar tai greičiau yra nacionalinių ar vietos valdžios institucijų užduotis?

Ši tema kelia klausimų apie socialinį teisingumą, orumą ir apie tai, kokią visuomenę ES nori sukurti.

ES remia šalis, kovojančias su benamyste, padėdama joms dalytis idėjomis ir finansuoti vietos projektus. Kad paskatintų bendradarbiavimą ir rastų geresnius sprendimus, 2021 m. ji įsteigė Europos kovos su benamyste platformą. Iš ES fondų, pvz. „Europos socialinio fondo +“, skiriamomis lėšomis taip pat remiamos būsto ir socialinės paslaugos.

2. „Kai kyla pavojus žmogaus orumui, ES turėtų būti leidžiama įsikišti, net jei tai reikštų mesti iššūkį nacionalinėms vyriausybėms.“

Šiuo teiginiu mokiniai raginami apsvarstyti nacionalinio suvereniteto ir bendrų vertybių pusiausvyrą ES. Žmogaus orumas yra vienas iš pagrindinių ES principų, saugomų pagal [ES pagrindinių teisių chartiją \(1 straipsnis\)](#). Tačiau kas atsitinka, kai ES šalies vyriausybė neužtikrina šio principo, pvz., tyčia netinkamai elgiasi su mažumomis ar užsieniečiais, sistemingai nekreipia dėmesio į žmogaus teisių pažeidimus, kuriuos daro teisėsaugos institucijos, arba riboja esminių paslaugų teikimą konkrečioms grupėms dėl ideologinių priežasčių, arba neužtikrina pažeidžiamų asmenų, pvz., nelydimų nepilnamečių migrantų, priežiūros?

ES gali imtis veiksmų tam tikrais atvejais, pavyzdžiui, taikydama teisines procedūras, finansavimo sąlygas ar politinį spaudimą. Tačiau šie veiksmai gali būti priešaringi, nes yra teigiančių, kad kiekviena šalis turėtų pati nuspręsti, kaip spręsti socialinius ir moralinius klausimus.

Dėl to kyla svarbių klausimų: ar ES turėtų aktyviau ginti žmogaus orumą visoje Europoje? Ar kištis į nacionalinius sprendimus būtų perteklinė priemonė?

NAUDINGOS NUORODOS

- [Europos Sąjungos tikslai ir vertybės](#)
- ES vertybių pažeidimai: koks ES vaidmuo? (infografikas)
<https://www.europarl.europa.eu/topics/lt/article/20180222STO98434/es-vertybiu-pazeidimai-koks-es-vaidmuo-infografikas>
- Demokratija ir žmogaus teisės Europos Parlamente:
www.europarl.europa.eu/about-parliament/lt/democracy-and-human-rights
- [Pagrindinių teisių Sąjungoje apsauga](#)
- ES sutarties 2 straipsnyje išvardytų vertybių apsauga ES
<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/lt/sheet/146/the-protection-of-article-2-teu-values-in-the-eu>
- Išsamiau apie [ES pagrindinių teisių chartiją](#)
- Išsamiau apie Sacharovo premiją: <https://www.europarl.europa.eu/sakharovprize/lt/home>

